

טאליס בגני הילדים 2018

Starting Strong Teaching and Learning International Survey

מחקר בין-לאומי להערכת מסגרות החינוך לגיל הרך

דוח במבט ישראלי – פתח דבר

המחקר הבין-לאומי טאליס בגני ילדים 2018

המחקר הבין-לאומי טאליס בגני ילדים 2018

הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה) מתכבדת להציג מבחר ממצאים עיקריים ממחקר טאליס בגני הילדים (Starting Strong Survey) לשנת 2018.¹ טאליס (Teaching and Learning International Survey – TALIS) הוא המחקר הבין-לאומי המקיף והחדשני ביותר בנוגע לעבודת המורה ולסביבה הלימודית בבתי הספר, הנערך על ידי הארגון לשיטות פעולה ופיתוח כלכלי (ה-OECD) במחזוריות של אחת ל-5 שנים החל משנת 2008, ושתוצאות מחזור מחקר 2018 פורסמו לאחרונה.² בישראל המחקר נערך על ידי הראמ"ה – מרכז המחקר הלאומי של ישראל בתחום החינוך.

מחקר טאליס בגני הילדים, לעומת זאת, הוא הסקר הבין-לאומי הראשון שמתמקד בהון האנושי – קרי כוח העבודה – בשלב החינוך הקדם-יסודי. הון אנושי זה הוא בעל תפקיד מהותי בהבטחת איכות החינוך והטיפול הניתנים לילדים בגיל הרך. המחקר כלל שאלונים מפורטים שהועברו לצוותי החינוך בגני הילדים. באמצעות השאלונים נאסף מידע מקיף ומשמעותי, שיוכל לספק תובנות על אודות איכות התהליכים החינוכיים המתרחשים במסגרות החינוך בגיל הרך, במטרה להבטיח טיפול איכותי בילדים.

בהתייחסות לאיכות התהליכים המתקיימים במסגרות החינוך לגיל הרך הכוונה היא הן לאיכות יחסי הגומלין בין צוות הגן ובין הילדים והוריהם, והן לדרך שבה הילדים מקיימים יחסי גומלין בינם ובין עצמם. בליבם של תהליכים אלו עומדות הפרקטיקות ודרכי העבודה של צוות הגן – פרקטיקות פרטניות ומותאמות לצורכי כל ילד וילד, פרקטיקות עם קבוצות של ילדים, פרקטיקות עם ההורים ופרקטיקות למיצוב הגן בקהילה וכחלק מהקהילה. בהיעדר תהליכים איכותיים מעין אלה, לא יוכל גן הילדים לתמוך בצורה מיטבית בלמידה המוקדמת של הילדים, בהתפתחות שלהם וברוחה (well being) שלהם, המהווים תנאים בסיסיים להפיכתם ללומדים מיומנים, לומדים שיוכלו להמשיך ולרכוש ידע ומיומנויות לאורך כל חייהם.

בגיל הילדות המוקדמת ההתפתחות המוחית היא מהירה, וילדים צעירים לומדים באופן קבוע ורציף מההתנסויות ומהקשרים שהם יוצרים עם ילדים אחרים ועם בוגרים בחייהם. מסגרת חינוכית איכותית היא אבן דרך משמעותית בהתפתחות הילדים לאורך מסע הלמידה שלהם, המאפשרת להם לרכוש מיומנויות שיאפשרו להם להצליח בשלבי החינוך הבאים ובחיים בכלל. מסגרת חינוכית שמתקיימים בה תהליכים חינוכיים איכותיים עשויה לתרום באופן משמעותי לעתידם של הילדים. מסגרת שכזו עשויה לתרום גם לחברה ולכלכלה כמכלול, שכן היא עשויה לתרום לצמצום פערים בין ילדים ממשפחות מרקע חברתי-כלכלי שונה, בכך שהיא מקנה נקודת פתיחה שוויונית ומיטיבה מבחינתם של הילדים, והיא עשויה אף לסייע להורים לחזור לעבודה ולמצות את הפוטנציאל המקצועי שלהם.

מחקר טאליס בגני הילדים תוכנן כך שיוכל להעריך את איכות התהליכים החינוכיים המתרחשים בגן באמצעות שאלות שהופנו לצוות הגן. שאלות אלה עסקו במשתנים

¹ למידע נוסף והרחבה ראו באתר האינטרנט של ראמ"ה בקישור:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/MivchanimBenLeumiym/TALIS_gan_yeladim.htm

² למידע נוסף והרחבה ראו באתר האינטרנט של ראמ"ה בקישור:

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/MivchanimBenLeumiym/TALIS.htm>

המרכזיים שבספרות המחקרית ידועים כבעלי השפעה על הלמידה של הילדים, על התפתחותם ועל רווחתם, ובעיקר עוסק המחקר בפרקטיקות הנפוצות בגני הילדים.

מטרות המחקר היו:

- ללמוד על המאפיינים של ההון האנושי המועסק בגני הילדים ועל הסביבה החינוכית בגני הילדים.
- לחקור את הגורמים שיכולים לתמוך באיכות התהליכים המבוצעים בגני הילדים ולקדמה.
- להשוות גני ילדים ופרקטיקות של אנשי צוות בתוך מדינות ובין מדינות, כדי לזהות אסטרטגיות שונות שבהן נוקטות מערכות חינוך המיועדות לגיל הרך.

מחקר זה הוא חלק ממערך רחב יותר של מחקרים שנועדו לספק אינדיקטורים ומידע בין-לאומי על אודות מערכות חינוך בעולם (Indicators of Education Systems – INES). הוא 'נותן קול' לצוות הגנים ומזמין אותם לספק מידע ותובנות שבכוחם להשפיע על קביעת המדיניות. המחקר הנוכחי מתבסס ומוסיף על הידע שנאסף במסגרת סדרת הפרסומים המקיפה של ה-OECD בנושא החינוך לגיל הרך (Starting Strong Series), המספקת ניתוחים על מדיניות החינוך בגיל הרך של מדינות שונות ומייעצת למקבלי החלטות בתחום החינוך לגיל הרך מזה 20 שנים בקירוב. כאמור, המחקר הנוכחי נשען על מחקר טאליס הוותיק ממנו, שלאחרונה נערך המחזור השלישי שלו בקרב צוותי החינוך בבתי הספר, תוך שהוא מתבסס על מסגרת מושגית דומה ונעזר בשאלונים ובניסיון שנצבר במהלך ביצוע מחקר טאליס בבתי הספר.

מחקר טאליס בגני הילדים מספק הזדמנות ייחודית ללמוד על המאפיינים של כוח העבודה, תהליכי העבודה וסביבת העבודה במסגרות החינוך לגיל הרך. המחקר מספק תמונת מצב על פרופיל צוות הגן והוא כולל מידע דמוגרפי – גיל, מגדר, והשכלה. המחקר מאפיין גם את התהליכים המתקיימים בגן ובעיקר את הפרקטיקות שבהן משתמשים צוותי הגן בעת הטיפול בילדים ודרכי העבודה השכיחות שלהם בגנים, את האמונות שלהם על אודות התפתחות של ילדים, את האמונות וההשקפות שלהם על אודות המקצוע שלהם ועל חינוך לגיל הרך באופן רחב יותר, במונחים של איכות התהליכים. חלק מרכזי במחקר יוחד לבחינת ההכשרה המקצועית לעבודה עם ילדים, היבטים נרחבים של הפיתוח המקצועי – מאפייניו, הנושאים הנכללים בו, הצרכים, החסמים בפני הפיתוח המקצועי לעומת אמצעי העידוד והתמיכה להשתתפות בו – וכן החסמים בפני יכולת הגן לספק סביבה איכותית ללמידה, להתפתחות ולרווחה של הילדים והאפיקים שלדעת חברות צוות הגן, יש להשקיע בהם כדי לקדם את החינוך בגני הילדים. עוד נבחנו תנאי ההעסקה וסביבת העבודה. כפי שנמצא לא אחת במחקרים האחרונים של ה-OECD, ניתנה גם במה לעיסוק ולהתמודדות עם שונות ומגוון באוכלוסיית היעד, קרי ילדי הגן, מבחינת רקע חברתי-כלכלי של משפחות הילדים, שונות תרבותיות ושפתית, רקע של הגירה/עלייה וילדים עם צרכים מיוחדים.

המידע החדש שנאסף משלים ומרחיב מידע בין-לאומי על מאפיינים מבניים של מערכת החינוך לגיל הרך ועל המדיניות שנוקטות מדינות שונות בתחום זה. מידע זה מספק תמונה השוואתית ברמה הבין-לאומית, והוא אף מאפשר למדינות לבחון את מבנה מערכת החינוך ומדיניות החינוך שלהן, ללמוד מגישות חדשניות שקיימות בעולם ולהגדיר את התחומים הרלוונטיים לעיצוב ולקידום איכות התהליכים בגנים. כך, המחקר מספק למעשה קשר בין הממצאים ובין המדיניות, ההנחיות, הסטנדרטים וגורמים מבניים אחרים במדינות שונות בעולם שהשתתפו במחקר.

מחקר טאליס מבוסס על דיווח עצמי של חברות צוות הגן בנושאים שונים הנוגעים לעבודתן. נושאים אלו הוצגו בשני שאלונים ייעודיים, האחד יועד לגננת (שהיא מנהלת הגן) והאחר לשאר צוות הגן. כמו כן, הנתונים המוצגים בדוח מבוססים על מקורות מידע מנהליים על אודות מסגרות החינוך במדינות השונות. המחקר לא בדק באופן ישיר את הלמידה של הילדים, את התפתחותם ואת רווחתם, אך הוא מספק מידע עשיר על הסביבה שבה הילדים מבילים במשך שעות רבות ביום, מחוץ לביתם והרחק ממשפחתם, ותוך כדי כך מספק תובנות חדשות על אודות נקודת המבט של הצוות שעובד בגני הילדים. חשוב לזכור כי מחקרים המבוססים על דיווח עצמי עלולים להיות מושפעים מהטיות תרבותיות ומרצייה חברתית של המשיבים.

תשע מדינות השתתפו במחקר הנוכחי, שעסק בשלב החינוך הקדם-יסודי, לגילאי 3 עד 5 שנים: דנמרק, צ'ילה, גרמניה, איסלנד, יפן, קוריאה, תורכיה, נורבגיה וישראל. על אף מיעוט המדינות שהשתתפו במחקר זה, הרי שבהשוואה למחקרים בין-לאומיים אחרים שישראל משתתפת בהם, מדובר בהרכב מגוון של מדינות, הן מבחינת מיקומן הגיאוגרפי, הן מבחינת מאפיינים תרבותיים ואחרים, וכן מבחינת הארגון והמבנה של מערכת החינוך לגיל הרך המתקיימת בהן. במסגרת המחקר ניתנה למדינות אפשרות לסקור בנוסף את מערכת החינוך המיועדת לילדים מתחת לגיל 3. ארבע מדינות בחרו להצטרף ליוזמה הזו – דנמרק, גרמניה, נורבגיה וישראל. תוצאות המחקר על מערכת החינוך לילדים עד גיל 3 מדווחות בדוח נפרד, שיצא מטעם משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, שהגנים לילדים שמתחת לגיל 3 מצויים באחריותו ואשר הוביל את ביצוע חלק זה של המחקר בישראל.

הדוח הנוכחי מציג את הממצאים העיקריים של המחקר מנקודת מבט ישראלית. במסמך יוצגו נתונים על אודות ישראל, ולשם השוואה יוצג לצדם הפירוט והממוצע הרלוונטי של המדינות שהשתתפו במחקר. כמו כן, עבור ישראל יוצג כל נתון בפילוח לפי מגזר שפה, כלומר, בחלוקה לפי גנים דוברי עברית (בפיקוח הממלכתי ובפיקוח הממלכתי-דתי) וגנים דוברי ערבית (במגזר הערבי, הדרוזי והבדואי), וכן תוך התייחסות נפרדת לגננות ולחברות הצוות המסייע.

הדוח בנוי כך שהוא מתייחס למעגלים הולכים ומתרחבים סביב הילדים; הוא יוצא ממאפייני הרקע אל התהליכים המתקיימים בגן ומשם אל היבטים הנוגעים לצוות הגן. תחילה נמסר הרקע בדמות מאפיינים דמוגרפיים של צוות הגן ומאפייני קבוצות הילדים בגן (פרק 4), לאחר מכן מפורטים אפיוני הפרקטיקות, דרכי העבודה ויחסי הגומלין בין צוות הגן והילדים (פרק 5), וכן האמונות המקצועיות של צוות הגן והקשר שלהן לפרקטיקות אלה (פרק 6). המשך הדוח מתמקד בצוות הגן, תוך בחינת היבטים הנוגעים להשכלה, להכשרה לעבודה עם ילדים ולפיתוח המקצועי של צוות הגן (פרק 7), לתנאי ההעסקה ולתנאי העבודה של הצוות (פרק 8). לבסוף יובאו תפיסות צוות הגן על אודות חסמים ליצירת סביבת גן איכותית וסדרי העדיפויות לקידום חינוך איכותי בגן (פרק 9). בכל אחד מהפרקים יש התייחסות לשני היבטים: האחד – כוח העבודה במסגרות החינוך לגיל הרך, והשני – הקשר בין כוח עבודה זה לאיכות התהליכים בגן. בכל פרק, הממצאים לגבי הגנים בישראל והתובנות העולות מהם מקושרים להשלכות הנוגעות לעיצוב מדיניות בתחומים הרלוונטיים, וזאת תוך הישענות גם על הספרות המחקרית בתחום.